

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

7.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนทะเลน้อยได้นำการแบ่งช่วงพัฒนาการชุมชนลุ่มทะเลสาบสงขลามาเป็นแนวทางในการพิจารณาการแบ่งยุคสมัยต่างๆพร้อมโดยใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานของ Hudson มาประยุกต์ใช้ในการแบ่งช่วงเวลาที่กำลังถึงขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานจึงสามารถแบ่งช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนทะเลน้อยเป็น 3 ช่วงคือ ยุคไตรห้วงงส์ (ก่อนตั้งที่ว่าการอำเภอ พ.ศ. 2450) ยุคไปมาค้าขายใช้เรือแม่ล (ตั้งที่ว่าการอำเภอ พ.ศ. 2450 – พ.ศ.2516) และช่วงทิ้งทะเลลิมพาย (พ.ศ.2516 – ปัจจุบัน) โดยการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนทะเลน้อยสรุปได้ดังนี้

7.1.1 ยุคไตรห้วงงส์ (ก่อนตั้งที่ว่าการอำเภอ พ.ศ. 2450) ชุมชนทะเลน้อยในยุคนี้กล่าวได้ว่า เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนทะเลน้อยในยุคนี้อยู่ในระยะแรกของการตั้งถิ่นฐาน แบบกลุ่มเรียงตัวตามแนวยาวเลียบทะเลน้อย ซึ่งอาคารบ้านเรือนจะตั้งอยู่เป็นกลุ่มไม่กี่หลังคาเรือน โดยแต่ละหลังจะตั้งห่างกันเป็นบ้านเดี่ยวโดดๆหรือบางครั้งรวมคร้วมีการตั้งถิ่นฐานในหมู่เครือญาติเดียวกัน ลักษณะอาคารบ้านเรือนในยุคนี้โดยทั่วไปเป็นเรือนเครื่องผูกเช่นเดียวกับลักษณะบ้านเรือนโดยทั่วไปของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา โดยวัสดุที่นำมาใช้ในการสร้างบ้านเรือนเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น การวางตัวและทิศทางของอาคารยึดถือตามคติความเชื่อของการปลูกเรือนโดยทั่วไปคือการปลูกเรือนไม่ขวางตะวัน จึงหันหน้าบ้านไปทางทิศตะวันออกสู่ทะเลน้อย

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินสันนิษฐานว่ามีเพียงการใช้ที่ดินเพื่อการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมอยู่รอบที่อยู่อาศัยโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมของชุมชน โครงข่ายการสัญจรในยุคนี้ใช้ทางเรือเป็นหลักทั้งการสัญจรภายในชุมชนและการสัญจรระหว่างพื้นที่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา สามารถแบ่งบทบาทของชุมชนทะเลน้อยในยุคไตรห้วงงส์ออกเป็น 2 ด้านคือ บทบาททางเศรษฐกิจ และบทบาททางสังคมและวัฒนธรรม จากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติทำให้อาชีพของชาวชุมชนขึ้นอยู่กับธรรมชาติ คือ อาชีพหลักโดยทั่วไป คือ อาชีพทำการประมงและทำนาเพื่อยังชีพ สำหรับบทบาททางสังคมและวัฒนธรรม ในยุคนี้จะเด่นในด้านความเลื่อมใส

ศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้มีการสร้างวัด 2 วัดในคือ วัดทะเลน้อยหรือเดิมชื่อ วัดแจ้ง ชาวบ้านเรียกวัดล่าง และวัดประตูหอม หรือวัดบน

7.1.2 ช่วง"ไปมาค้าขายใช้เรือแม่" (ตั้งที่ว่าการอำเภอ พ.ศ. 2450- ก่อนการพัฒนาการคมนาคมทางบก พ.ศ.2516) ยุคการตั้งถิ่นฐานริมทะเลน้อย โดยเริ่มจากสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปฏิรูปการปกครอง พ.ศ.2539 ไปจนถึงก่อนการพัฒนาด้านการคมนาคมขนส่ง ซึ่งสามารถแบ่งช่วงย่อยเป็น 2 ช่วงดังนี้

ช่วงที่ 1 ตั้งที่ว่าการอำเภอ พ.ศ. 2450-ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2) ชุมชนทะเลน้อยในยุคนี้มีความเจริญและมีคนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเป็นชุมชนที่ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางการปกครองในระดับอำเภอ เนื่องจากในปี พ.ศ.2450 ชุมชนทะเลน้อยเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอ ทำให้ชุมชนมีคนอยู่อย่างหนาแน่นมากขึ้น

ลักษณะอาคารบ้านเรือนในยุคนี้ช่วงต้นยังคงมีลักษณะเป็นเรือนเครื่องผูกโดยใช้วัสดุในการก่อสร้างที่หาได้ง่ายภายในท้องถิ่น แต่ก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเป็นเรือนไม้จริงบ้างสำหรับบ้านของคนที่มีฐานะ ช่วงปลายของยุคนี้บ้านเรือนโดยทั่วไปเปลี่ยนแปลงจากเรือนเครื่องผูกเป็นเรือนไม้จริง การเปลี่ยนแปลงในยุคนี้เป็นผลมาจากการมีที่ว่าการอำเภอมาตั้งในชุมชนเป็นผลให้ชุมชนทะเลน้อยกลายเป็นศูนย์กลางระดับอำเภอ เริ่มมีการค้ากับพื้นที่ใกล้เคียง โดยเฉพาะการค้าทางเรือกับชุมชนรอบทะเลสาบสงขลาทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ประชากรจึงมีความกินดีอยู่ดีกว่าในอดีต การขยายตัวของชุมชนในยุคนี้เริ่มมีคนมาตั้งถิ่นฐานหนาแน่นขึ้น ดังนั้นจึงมีการไปตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่ห่างจากที่ตั้งถิ่นฐานเดิมในรุ่นพ่อแม่ แต่ยังคงออกไปตั้งถิ่นฐานยังพื้นที่ที่อยู่ใกล้ที่ตั้งถิ่นฐานเดิมที่สุด คือ เริ่มมีการกระจายการตั้งถิ่นฐานออกไปทางด้านใต้ของชุมชนบริเวณ "หัวลาน" ซึ่งเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอทะเลน้อย

การสัญจรในยุคนี้ยังคงใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก เส้นทางสัญจรหลักโดยใช้น้ำตามลำคลองสายเล็กๆและทะเลน้อย ส่วนการสัญจรภายในชุมชนในฤดูฝนยังคงใช้เรือพายในการไปมาหาสู่กันเช่นเดิม ในฤดูแล้งใช้เส้นทางเดินเท้าที่ชาวชุมชนเรียก "ลา" หรือ "พลี" ซึ่งมีลักษณะเป็นทางเดินบนพื้นดิน การสัญจรระหว่างชุมชนต่างๆรอบทะเลสาบสงขลาในปลายยุคนี้มีเรือยนต์หรือเรือแม่ประจำทางแล่นในพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลา ซึ่งช่วงปลายของยุคนี้ในการทำมาค้าขายและขนถ่ายสินค้าจึงเป็นยุคของเรือแม่ บทบาทของชุมชนเด่นๆได้แก่ บทบาททางด้านเศรษฐกิจในการเป็นชุมชนประมง และการปลูกข้าวที่สำคัญ และบทบาททางด้านการปกครองในการเป็นศูนย์กลางการปกครอง

ช่วงที่ 2 (สงครามโลกครั้งที่ 2 - ก่อนการพัฒนาการคมนาคมทางบก พ.ศ.2516)

ในยุคนี้การค้าทางเรือในพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลามีความเจริญมาก ดังนั้นชุมชนทะเลน้อยซึ่งตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมในการเป็นจุดรวมรวมสินค้าจึงมีบทบาทเป็นท่าเรือรับส่งสินค้าที่สำคัญ

รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในยุคนี้ยังมีการตั้งถิ่นฐานแบบกลุ่มแต่บ้านเรือนมีความหนาแน่นขึ้น อีกทั้งในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการสร้างสะพานไม้กลมท่อนเดียวมีราวสะพานเพื่อเป็นโครงข่ายเชื่อมโยงภายในชุมชน เพื่อความสะดวกในการสัญจรทำให้ในช่วงปลายของยุคนี้การตั้งบ้านเรือน การวางตั้งและทิศทางของอาคารเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่ถือคติความเชื่อแบบโบราณในการปลูกเรือนไม่วางตะวันมาเป็นการปลูกเรือนตามแนวสะพานที่ใช้เป็นโครงข่ายเชื่อมโยงชุมชน

ลักษณะอาคารบ้านเรือนส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงเป็นเรือนไม้จริงขนาดไม่ใหญ่มากนัก ยกพื้นสูง หลังคามีทั้งหลังคาทรงจั่วซึ่งพัฒนามาจากเรือนเครื่องผูกและหลังคาทรงปั้นหยาที่ได้รับอิทธิพลมาจากฮอลันดาซึ่งมีการติดต่อกับชายกับชุมชนต่างๆรอบทะเลสาบสงขลา วัสดุผนังหลังคามีส่วนใหญ่เป็นกระเบื้องดินเผาและในช่วงปลายของยุคนี้เริ่มมีการสร้างบ้านเป็นห้องแถวไม้สองชั้นขึ้นบริเวณหัวเลี้ยวซึ่งเป็นที่เรือรวบรวมรับส่งสินค้าและศูนย์กลางการค้าดั้งเดิมของชุมชน การใช้ที่ดินยังคงมีลักษณะเป็นการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยโดยมีพื้นที่เกษตรกรรมอยู่รอบๆที่อยู่อาศัย และด้านหน้าชุมชนบริเวณริมทะเลน้อยเป็นท่าเทียบเรือที่สำคัญที่ใช้ติดต่อกับชายชนส่งคนและสินค้ากับชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา ทิศทางการขยายตัวของชุมชนในช่วงนี้เริ่มมีการขยายตัวไปในแนวเหนือใต้ กลายเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานแบบเกาะกลุ่มเป็นแนวยาวตามริมทะเลน้อย นอกจากนี้ชุมชนเริ่มมีการขยายตัวไปทางตะวันออกรุกกล้าพื้นที่ทะเลน้อย

การสัญจรในยุคนี้ยังคงใช้เรือเป็นหลัก มีการติดต่อกับชายกับพื้นที่ใกล้เคียงมากยิ่งขึ้น สำหรับการติดต่อภายในชุมชนในยุคนี้ได้เปลี่ยนจากสะพานไม้กลมมาเป็นสะพานไม้กระดาน 3 แผ่นซึ่งทำจากไม้เคี่ยม เพื่อใช้เป็นเส้นทางคมนาคมภายในชุมชน

7.1.3 ช่วง “ทิ้งทะเลลิมพาย” (การพัฒนาทางด้านคมนาคมทางบก พ.ศ.2516-ปัจจุบัน) การพัฒนาทางด้านคมนาคมทางบกและการส่งเสริมให้ทะเลน้อยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญของจังหวัดพัทลุง เป็นผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในชุมชนทะเลน้อยทั้งรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิต และกิจกรรมของคนในชุมชน ดังนั้นจึงได้แบ่งช่วงพัฒนาการของชุมชนตั้งแต่มีการพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมทางบกซึ่งเป็นยุคแห่งการพัฒนาและยังเป็นยุคที่มีการรุกกล้าพื้นที่ริมทะเลน้อยอย่างเด่นชัด โดยสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของชุมชนทะเลน้อยและพื้นที่โดยรอบเริ่มเปลี่ยนแปลงทรัพยากรสัตว์น้ำในยุคนี้ลดปริมาณลงเป็นจำนวนมากซึ่งเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปของทะเลน้อยไม่เหมาะต่อการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำ พ.ศ.2518 กรมป่าไม้ได้ดำเนินการประกาศให้พื้นที่บริเวณทะเลน้อยซึ่งครอบคลุมถึง

ชุมชนทะเลน้อยเป็นพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย เพื่อสงวนรักษาพันธุ์ไม้และสัตว์ป่าโดยเฉพาะนกน้ำชนิดต่างๆให้กลับมีความอุดมสมบูรณ์ดังเช่นในอดีตสืบไป

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในยุคนี้เกาะกลุ่มกันขนาดใหญ่ และมีบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่น และเริ่มมีการตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคมที่ได้พัฒนาขึ้น มีการสร้างบ้านเรือนรูกล่ำพื้นที่ทะเลน้อยซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ ลักษณะอาคารบ้านเรือนผสมผสานกันหลายชนิด โดยอาคารที่เป็นเรือนดั้งเดิมของชุมชนที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบันคือ เรือนจั่วดั้งเดิม และเรือนปั้นหยายกพื้นสูง โดยบ้านเรือนโดยส่วนใหญ่ของชาวชุมชนทะเลน้อยในปัจจุบันคือ เรือนพื้นบ้านที่สร้างแบบเรียบง่าย อาคารที่เกิดขึ้นใหม่โดยทั่วไปในพื้นที่ริมถนนจะมีรูปแบบร่วมสมัยทั้งชั้นเดียวและ 2 ชั้น ตามรสนิยมของเจ้าของบ้านและประโยชน์ใช้สอย แต่อย่างไรก็ตามสำหรับพื้นที่ภายในชุมชนอาคารที่สร้างใหม่ก็ยังคงมีลักษณะเป็นเรือนไม้พื้นบ้านชั้นเดียว ยกพื้นสูง และเรือนประเภทนี้เป็นรูปแบบที่พบมากที่สุดชุมชนในปัจจุบัน

การสัญจรในยุคนี้มีสะพานคอนกรีตในการเชื่อมโยงภายในชุมชน มีเส้นทางที่สำคัญสามารถติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 สามารถติดต่อกับตำบลมะกอกเหนือ และตำบลควนขนุน นอกจากนี้ยังมีถนนสายรองสายอื่นๆภายในตำบลที่สามารถติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียงทำให้การคมนาคมขนส่งสะดวกยิ่งขึ้น

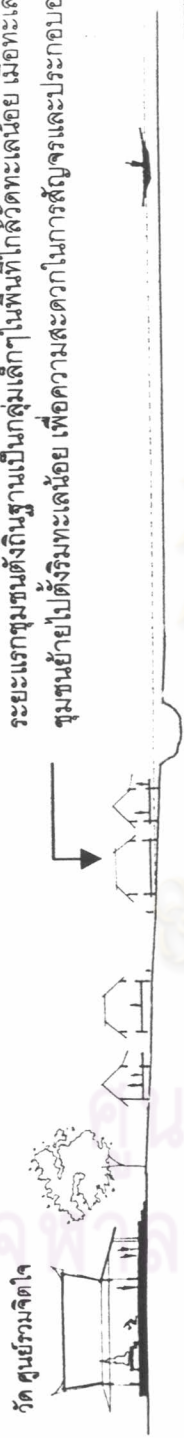

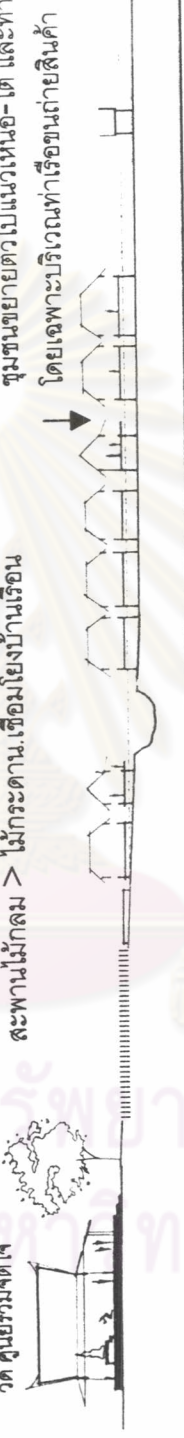
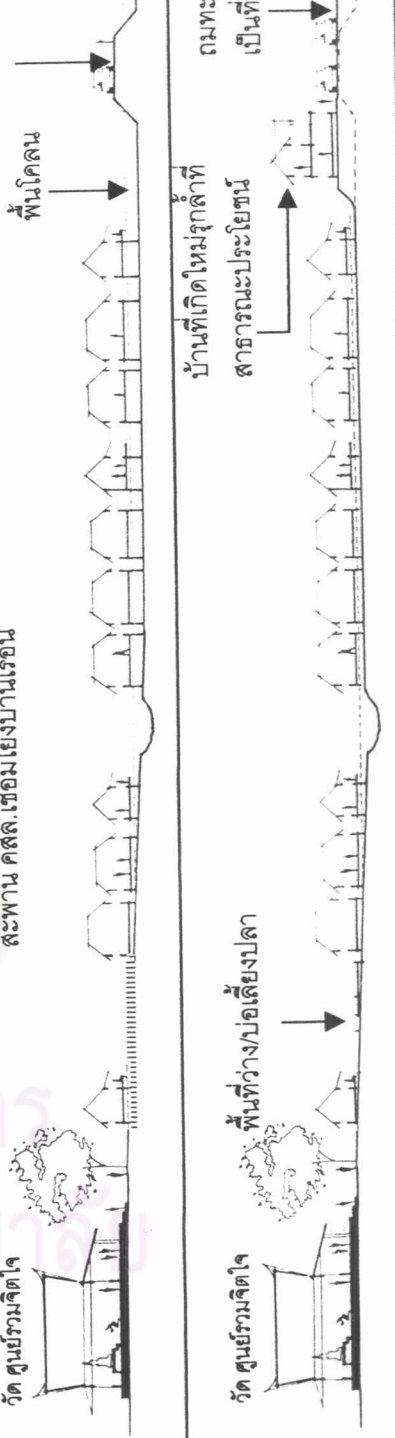
ในยุคนี้ชุมชนจึงมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ชุมชนทะเลน้อยยังมีบทบาทด้านการท่องเที่ยวระดับจังหวัดซึ่งทำให้นักในชุมชนเปลี่ยนจากอาชีพประมงและเกษตรกรรมมาเป็นอาชีพที่รองรับด้านการท่องเที่ยว จะเห็นว่าแนวโน้มของชุมชนทะเลน้อยในอนาคตจะเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามบทบาทของชุมชนทั้งด้านการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากโครงการพัฒนาพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นโครงการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยจัดการให้มีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนพื้นที่เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนเพิ่มมากขึ้นได้แก่ โครงการศูนย์ศึกษาธรรมชาติ โครงการพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบ โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ริมทะเลน้อย

การเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาชุมชนเพื่อการอนุรักษ์จากรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เหมาะสมกับชุมชนในอนาคตควรมีรูปแบบที่ยังคงเอกลักษณ์ของชุมชน 5 ประการได้แก่

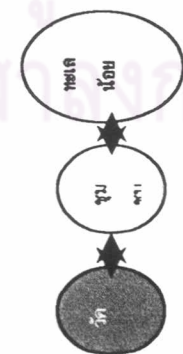
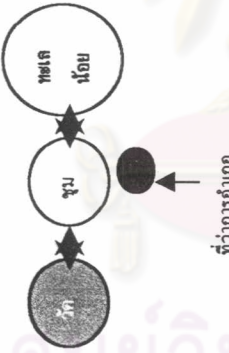
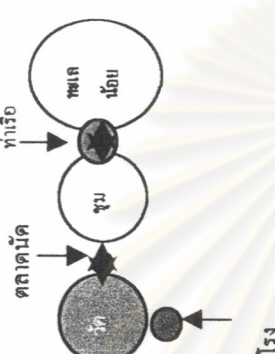
1) การวางตัวและทิศทางของบ้านเรือนที่อิงกับคติความเชื่อดั้งเดิมในการปลูกเรือนไม่ขวางตะวัน และไม่ด้านกระแสดลม โดยหันหน้าอาคารออกสู่ทะเลน้อย ซึ่งเป็นแหล่งทำกินที่สำคัญ

2) การเกาะกลุ่มกันของบ้านเรือนโดยมีโครงข่ายความเชื่อมโยงโดยการสัญจรทางน้ำ

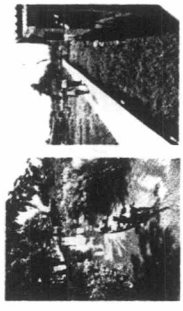
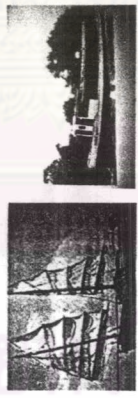

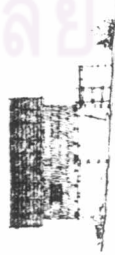

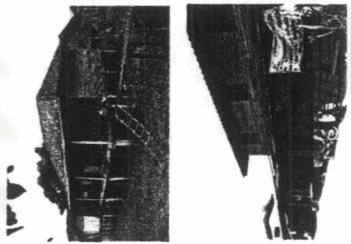
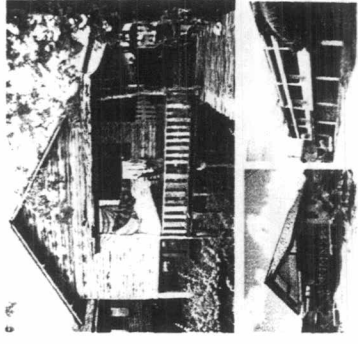
ตารางที่ 7.1 สรุปการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

ยุค	การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง
<p>ยุคไทรหวงศ์ เริ่มตั้งถิ่นฐาน</p>	<p>วัด ศูนย์รวมจิตใจ</p> <p>ระยะแรกชุมชนตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มเล็กๆในพื้นที่ใกล้วัดทะเลน้อย เมื่อทะเลน้อยต้นเขินชุมชนย้ายไปตั้งริมทะเลน้อย เพื่อความสะดวกในการสัญจรและประกอบอาชีพ</p>
<p>ยุคไทรหวงศ์ (ก่อน 2450)</p>	<p>วัด ศูนย์รวมจิตใจ</p> <p>นาข้าว</p> <p>ไม่มีสะพานเชื่อมเป็นบ้านโดดๆ</p> <p>พื้นที่ทราย</p> <p>ห้องสุขา</p>
<p>ยุคไปมาค้าขาย ใช้เรือเมด (2450-2516)</p>	<p>วัด ศูนย์รวมจิตใจ</p> <p>สะพานไม้กลม > ไม้กระดาน. เชื่อมโยงบ้านเรือน</p> <p>ชุมชนขยายตัวไปแนวเหนือ-ใต้ และทางตะวันออก โดยเฉพาะบริเวณท่าเรือขนถ่ายสินค้า</p>
<p>ยุคทั้งทะเล ลิมพาย (2516-ปัจจุบัน)</p>	<p>วัด ศูนย์รวมจิตใจ</p> <p>สะพาน คสล. เชื่อมโยงบ้านเรือน</p> <p>ถนนกันชนร่วมกับทะเลน้อย</p> <p>พื้นที่โคลน</p> <p>บ้านที่เกิดใหม่ถูกล้าที่ สาธารณณะประโยชน์</p> <p>ถมทะเลน้อยเพิ่ม เป็นที่จอดรถ</p>

ตาราง 7.1 สรุปการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนทะเลน้อย(ต่อ)

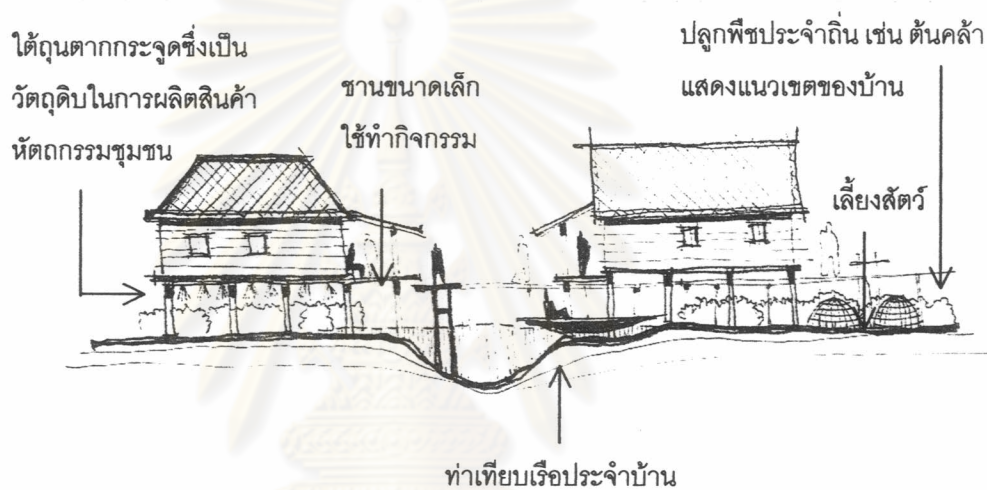
ประเด็น		พัฒนาการ				
		ไทรหัวหงส์	ไปมาค้าขายใช้เรือเมด	ทั้งหมด	ทั้งหมด	
โครงสร้างชุมชน	ไทรหัวหงส์		ช่วงที่ 1		ช่วงที่ 2	
	การใช้ที่ดิน	ที่อยู่อาศัยล้อมรอบไปด้วยพื้นที่เกษตร	ที่อยู่อาศัยล้อมรอบด้วยพื้นที่เกษตร โดยมีสถาบันราชการอยู่ด้านใต้ชุมชน	ให้ที่ดินส่วนใหญ่ยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ล้อมรอบที่อยู่อาศัยโดยมีเขตพาณิชย์กรรม อยู่พื้นที่บริเวณแกนกลางของชุมชนและมีการเปิดโรงเรียนขึ้นในพื้นที่วัดทะเลน้อย	ที่อยู่อาศัยและเกษตรกรรมเป็นการใช้ที่ดินส่วนใหญ่โดยขยายการค้าเปลี่ยนเป็นพื้นที่ด้านใต้ตามศูนย์กลางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น	
ปบบการตั้งถิ่นฐาน	กลุ่มเรียงยาวริมทะเลน้อย	กลุ่มเรียงยาวริมทะเลน้อย	กลุ่มเรียงริมทะเลอย่างไม่เป็นระเบียบ	กลุ่มหนาแน่นขึ้น เกิดรูปแบบเรียงแถวเพื่อการค้า	เรียงยาวริมคลอง เรียงยาวริมถนน เรียงแถวเพื่อการค้า กลุ่มรูปแบบไม่เป็นระเบียบ กลุ่มรูปแบบค่อนข้างเป็นระเบียบ	

ตารางที่ 7.1 สรุปการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนทะเลน้อย(ต่อ)

ประเด็น	พัฒนาการ			ทั้งหมดเดิมพบ
	โครงสร้าง	ไปมาค้าขายใช้เรือ	ช่วงที่ 2	
โครงการสัญจร	เรือต่อ / เรือพายในฤดูฝน เดินตามแนวลาในฤดูแล้ง	เรือต่อ / เรือพายในฤดูฝน เดินตามแนวลาในฤดูแล้ง	เรือพายเรือต่อ / สะพานไม้กลม-ไม้กระดาน 1 แผ่น - ไม้กระดาน 2 แผ่น - ไม้กระดาน 3 แผ่น	 <p>เรือหางยาว / สะพาน ค.ศ.ล.</p>
ภายในชุมชน	เรือไปชาวบ้านทั่วไปทำด้วยกระแจะใบเตย / เรือแจวของพ่อค้าเป็นเรือใบผ้า	 <p>เรือใบทำด้วยผ้าเรือแจว > เรือมด/เรือแจว</p>	 <p>เรือมด / เรือแจว</p>	 <p>เรือหางยาว / รถยนต์ จักรยานยนต์</p>
ลักษณะอาคาร	 <p>เป็นเรือนเครื่องผูก ที่ใช้วัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น โดยใช้โครงสร้างเป็นไม้ไผ่ ไม้เสม็ด วัสดุผนังและหลังคา เช่น จาก ปรีหรือ</p>	 <p>เปลี่ยนจากเรือนเครื่องผูกเป็นไม้จริงหลังคามุงจาก เมื่อเริ่มมีการค้าเริ่มเปลี่ยนหลังคาเป็นกระเบื้องดินเผาโดยยังคงรูปแบบเดิมใช้</p>	 <p>ไม้จริงหลังคาบ้านหยาย่านพาทนขเป็นเรือนแต่เรือที่พบทั่วไปยังคงเป็นเรือนยก</p>	 <p>เรือนที่สร้างใหม่ริมถนนเป็นเรือนร่วมสมัยและ</p>

- 3) การปลูกเรือนติดน้ำหรือปลูกเรือนบนที่ลุ่มน้ำขัง
- 4) การตั้งบ้านเรือนโดยแวดล้อมไปด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ
- 5) การจัดหาณาบริเวณบ้านเรือนให้น่าอยู่โดยใช้วัสดุและการปลูกพืชพื้นถิ่น

พื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์ได้แก่ พื้นที่ริมคลองทะเลน้อย ตลอดทั้งเส้นทาง โดยควรมีการเฝ้าระวังการเปลี่ยนแปลงสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่บริเวณนี้เป็นพิเศษ และให้คนในชุมชนร่วมมือกันจัดการบริเวณบ้านให้น่าอยู่อาศัยรวมทั้งปรับปรุงรูปแบบบ้านเรือน บางส่วนให้มีความกลมกลืนกับเอกลักษณ์

ภาพที่ 7.1 พื้นที่ที่มีศักยภาพด้านพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์

7.2 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

การพัฒนาในปัจจุบันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของชุมชน มีการเพิ่มขึ้นของจำนวนและความหนาแน่นของประชากร อาคารสิ่งปลูกสร้างและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งกิจกรรมที่สนับสนุนและขัดแย้งกับเอกลักษณ์ของชุมชน จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมการพัฒนาให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม

จากแนวคิดแนวคิดการพัฒนาเมืองกับสภาพแวดล้อมและการพัฒนาพื้นที่เพื่อคงเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้เกิดความสมดุลขององค์ประกอบการตั้งถิ่นฐานภายใต้ระบบนิเวศที่เน้นเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ละทิ้งการกระจายผลประโยชน์ให้

กับสังคมอย่างเที่ยงธรรมและหลีกเลี่ยงการพัฒนาที่ไม่จำเป็น ในการศึกษาและลงพื้นที่สำรวจภาคสนาม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนทะเลน้อย ปัจจัยที่มีผลต่อการตั้งถิ่นฐานตลอดจนปัญหาและแนวโน้มของชุมชนในอนาคตเพื่อเสนอแนะรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เหมาะสมเพื่อคงเอกลักษณ์ โดยให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่เกิดขึ้น จากการศึกษาพบว่าเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนทะเลน้อยคือ “การเป็นชุมชนประมงพื้นบ้านที่มีวิถีชีวิตอิงกับความสมดุลของระบบนิเวศ” ดังนั้นในการที่จะพัฒนาชุมชนในแนวทางใดก็ตามจะต้องคงไว้ซึ่งพื้นฐานดั้งเดิมของชุมชนไว้ให้คงอยู่สืบไป ดังนี้

7.2.1 แนวทางการคงอยู่ของเอกลักษณ์การเป็นชุมชนประมงพื้นบ้าน

ปัจจุบันสภาพความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไป ทะเลน้อยมีความอุดมสมบูรณ์ลดลงกว่าในอดีต ดังนั้นในการที่จะคงไว้ซึ่งความเป็นชุมชนประมงดั้งเดิมนั้นต้องนำแนวทางการอนุรักษ์บูรณาการควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่นๆ เพื่อให้ชาวชุมชนสามารถหารายได้เลี้ยงครอบครัวได้อย่างพอเพียง โดยการนำแนวความคิดการท่องเที่ยวฐานชุมชนมาประยุกต์ใช้ควบคู่ไปกับการควบคุมทางผังเมือง ซึ่งจะทำให้ชุมชนทะเลน้อยสามารถคงเอกลักษณ์อยู่ได้ภายใต้สภาพทางกายภาพและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เหมาะสมกับเอกลักษณ์ชุมชน แนวทางในการคงอยู่ของ เอกลักษณ์ชุมชนที่สอดคล้องกับการพัฒนาจะต้องมีการควบคุมการพัฒนาให้เหมาะสมดังนี้

7.2.1.1 การควบคุมสภาพแวดล้อมริมคลองและทะเลสาบ และการเพิ่มศักยภาพของกิจกรรมต่างๆที่เป็นองค์ประกอบของชุมชนประมงพื้นบ้านได้มากขึ้นพร้อมทั้งส่งเสริมฟื้นฟู เพิ่มบทบาทความสัมพันธ์ของผู้คนที่มาต่อทะเลน้อยและลำคลองสายต่างๆ ในการที่จะรักษาสภาพแวดล้อมทางน้ำและคุณภาพน้ำให้สะอาดอยู่ตลอดเวลา ตลอดจนการควบคุมปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของชุมชนประมงพื้นบ้านอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายการพัฒนาทางงานการท่องเที่ยวและการคมนาคมทางบกโดยจะต้องให้กลมกลืนกับสภาพชุมชนดั้งเดิมและระบบนิเวศโดยรอบและให้ส่งผลกระทบต่อสภาพพื้นที่และการปรับปรุงตัวของผู้คนในชุมชนให้น้อยที่สุด โดยการประสานความร่วมมือกันของเจ้าหน้าที่ของรัฐและคนในชุมชน เพื่อรักษาไว้ซึ่งความเป็นชุมชนประมงพื้นบ้านไว้ให้มากที่สุด จุดเริ่มต้นจึงควรสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้มีความผูกพันและรู้จักรักษาสภาพแวดล้อมเดิมให้มีการสืบทอดต่อไปจากคนรุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นใหม่ให้เห็นคุณค่าของคูคลอง ทะเลสาบ ซึ่งเป็นแหล่งทำกิน สร้างรายได้ เส้นทางคมนาคม และเป็นแหล่งรักษาสมดุลทางนิเวศวิทยาที่สำคัญ โดยจะต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตชาวประมง

ดั้งเดิมและวิถีชีวิตใหม่อันเป็นผลมาจากการพัฒนาให้สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้และสามารถรองรับกับการพัฒนาและการเจริญเติบโตของเมืองที่เกิดขึ้นในอนาคต

7.2.1.2 การควบคุมทางผังเมือง

การควบคุมทางผังเมืองเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรทางด้านกายภาพของชุมชนประกอบด้วยมาตรการต่างๆ ได้แก่

1) พื้นที่อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ วัดทะเลน้อย และพื้นที่

ชุมชนริมคลองทะเลน้อย

วัดทะเลน้อย ควรมีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมดั้งเดิมที่มีความสวยงามซึ่งในปัจจุบันอาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของวัดทะเลน้อยมีเหลืออยู่น้อยมาก ได้แก่ อุโบสถหลังเก่า กุฏิปั้นหยา 2 หลัง และกุฏิทรงจั่ว 1 หลัง นอกนั้นเป็นอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ซึ่งมีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นรูปทรงสมัยใหม่ ไม่มีความกลมกลืนกับแบบเก่าที่เหลืออยู่ ดังนั้นจึงควรมีการบูรณะอาคารที่เป็นอาคารเก่าแก่ไม่ให้ทรุดโทรม สำหรับอาคารที่จะสร้างขึ้นใหม่ควรมีการควบคุมลักษณะทางสถาปัตยกรรมให้มีรูปแบบที่กลมกลืนกับรูปทรงแบบเดิม

ชุมชนริมคลองทะเลน้อย รูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เป็นเอกลักษณ์สำหรับชุมชนริมคลองทะเลน้อยควรมีการวางตัวโดยหันหน้าเข้าหาคลอง รูปแบบอาคารที่เหมาะสมในพื้นที่ชุมชนริมคลอง ได้แก่ รูปแบบเรือนปั้นหยาและเรือนจั่วดั้งเดิมของชุมชนที่มีลักษณะเป็นเรือนเดี่ยว ยกพื้นสูง วัสดุอาคารทำจากไม้ โดยเป็นเรือนที่ไม่มีการต่อเติมจนผิดเพี้ยนไปจากเดิม ควรเก็บอาคารที่มีรูปแบบดั้งเดิมเอาไว้และปรับปรุงซ่อมแซมให้อยู่ในสภาพดีเหมาะแก่การอยู่อาศัย สำหรับอาคารที่ปลูกสร้างใหม่ ควรมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ความสูงและสีที่ใกล้เคียงกับอาคารเดิมที่มีคุณค่า โดยไม่อนุญาตให้สร้างตึกหรืออาคารคอนกรีตอื่นๆที่มีลักษณะแตกต่างออกไป รวมทั้งการใช้วัสดุและสีที่กลมกลืนกับอาคารรูปแบบดั้งเดิม และควรมีการกำหนดสัดส่วนที่โล่งเพื่อมิให้เกิดสภาพแออัดขึ้นในอนาคต

นอกจากนี้สำหรับพื้นที่ที่มีความเสื่อมโทรมควรปรับปรุงให้มีความสะอาดน่าอยู่อาศัย ได้แก่ ทะเลน้อย และอาคารบางหลังในพื้นที่ชุมชนโดยเฉพาะในพื้นที่ราชพัสดุ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานมาเป็นระยะเวลาช้านานกว่าพื้นที่ริมคลองทะเลน้อย โดยส่วนใหญ่มีการรื้ออาคารบ้านเรือนที่มีอยู่เดิมสร้างเป็นอาคารใหม่ที่มีรูปแบบเป็นเรือนพื้นบ้านทั่วไป อีกทั้งยังไม่ได้รับการดูแลรักษาจากเจ้าของอาคาร บ้างก็ทิ้งร้างไว้ทำให้มีสภาพเสื่อมโทรม จึงควรมีการปรับปรุงพื้นที่โดยเริ่มจากการให้มีการรักษาความสะอาดบริเวณรอบอาคารบ้านเรือน ซ่อมแซมอาคารที่มีสภาพทรุดโทรมและไม่ทิ้งสิ่งปฏิกูลได้ถูบ้านเรือน สำหรับการฟื้นฟูทะเลน้อยให้มีสภาพ

ดีและคงความอุดมสมบูรณ์เหมือนในอดีตจะต้องทำการศึกษาวิจัยโครงการต่างๆที่จะเกิดขึ้นอย่างละเอียด รวมทั้งควรมีการคาดการณ์ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากโครงการต่างๆ ในเบื้องต้นการฟื้นฟูทะเลน้อยควรเริ่มจากการปลูกฝังและรณรงค์ให้คนในชุมชนเกิดความรักและหวงแหนพร้อมทั้งตระหนักถึงคุณประโยชน์จากทะเลน้อย ส่วนท้องถิ่นควรมีการบำบัดน้ำทิ้งจากชุมชนก่อนที่จะปล่อยลงสู่ พื้นดินไหลลงสู่ทะเลสาบ นอกจากนั้นควรมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ริมทะเลน้อย โดยการปลูกต้นไม้ให้มีความร่มรื่น สวยงาม และสามารถใช้ประโยชน์ได้หลากหลายกิจกรรม

2) **พื้นที่พัฒนา** พื้นที่เพื่อการพัฒนาของชุมชนทะเลน้อยจัดเป็นพื้นที่ที่ใช้รองรับการขยายตัวของชุมชนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต อันเนื่องมาจากการพัฒนาทางด้านการคมนาคมและโครงการต่างๆที่เกิดขึ้น โดยพื้นที่ที่ควรมีการพัฒนาได้แก่ พื้นที่บริเวณริมถนนสายต่างๆโดยแบ่งเป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนาแต่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุม ได้แก่ พื้นที่บริเวณริมทะเลน้อยในที่ดินสาธารณประโยชน์ สำหรับพื้นที่ว่างบริเวณนี้ควรมีการพัฒนาเป็นลานกิจกรรมหรือสวนสาธารณะเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นการป้องกันการบุกรุกพื้นที่สาธารณประโยชน์อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้และควรมีการควบคุมการใช้ที่ดินและการก่อสร้างอาคารบริเวณนี้อย่างเหมาะสม สำหรับย่านพาณิชย์กรรมในปัจจุบันบริเวณหัวลานให้เป็นศูนย์กลางการค้าที่รองรับนักท่องเที่ยวดังเช่นปัจจุบัน โดยสินค้าส่วนใหญ่เป็นอาหารและของที่ระลึก ส่วนพื้นที่ย่านการค้าที่จะต้องมีการควบคุมเรื่องความเป็นระเบียบคือ ตลาดนัดวันเสาร์(ริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048) เนื่องจากผู้ค้าขายตั้งแผงลอยบนพื้นที่ไหล่ทางทั้งสองข้างถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 ซึ่งก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัยต่อการสัญจร ดังนั้นจึงควรมีการจัดระเบียบหาบเร่แผงลอยเพื่อให้ปลอดภัยต่อการสัญจรของยานพาหนะของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน

7.2.1.3 การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวฐานชุมชน

การท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับทะเลน้อยคือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งใช้รูปแบบการท่องเที่ยวฐานชุมชน คือ ประชากรใน ท้องถิ่นหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด การทำ ร่วมกันดูแล และรับผิดชอบแทนร่วมกัน ในขณะที่เดียวกันการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจะต้องมีส่วนช่วยสนับสนุนการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรมและประเพณีที่ดั้งเดิมของชุมชน ชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวในบริเวณชุมชนทะเลน้อยและพื้นที่โดยรอบชุมชน ควรมีการเพิ่มประสิทธิภาพด้านการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีเพิ่มมากขึ้นในอนาคตโดยการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวดังนี้

- ที่พักนักท่องเที่ยว ในปัจจุบันที่พักนักท่องเที่ยวบริเวณชุมชนทะเลน้อยมี 2 ประเภทคือ ที่พักนักท่องเที่ยวภายในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย และที่พักนักท่องเที่ยว-

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

แผนที่ 7.1 การแบ่งพื้นที่ในการอนุรักษ์ควบคู่กับพัฒนาชุมชนทะเลน้อย

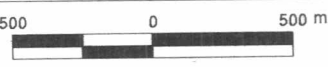
สัญลักษณ์ :

 สะพาน คลล.	 พื้นที่ควบคุมการพัฒนา
 ถนน	 พื้นที่พัฒนา
 คลอง/ลำราง	 พื้นที่อนุรักษ์
 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา	
 ทะเลน้อย	

N

ที่มา : การศึกษา.

เที่ยวที่เป็นของเอกชน ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ริมถนนเลียบริมทะเลน้อยโดยที่พนักงานท่องเที่ยวภายในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวนจำกัด เมื่อถึงฤดูกาลท่องเที่ยว โดยเฉพาะเทศกาลล่องเรือ-แลนบก ไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เพียงพอกับความต้องการ ทำให้นักท่องเที่ยวต้องใช้บริการที่พนักงานท่องเที่ยวของเอกชน ดังนั้นจึงควรเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น โดยที่พนักงานท่องเที่ยวที่เป็นของเอกชนในปัจจุบันก็ยังคงอยู่เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่ต้องการความสะดวกสบาย แต่ควรมีการควบคุมไม่ให้มีการบุกรุกพื้นที่สาธารณะประโยชน์เพิ่มเติม และส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

- จัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นแหล่งให้ข้อมูลที่ถูกต้อง สมบูรณ์เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆบริเวณชุมชนทะเลน้อยและพื้นที่ใกล้เคียง รวมทั้งเป็นศูนย์ประสานงานกับกลุ่มผู้ประกอบการกิจการท่องเที่ยว ซึ่งพื้นที่ที่เป็นศูนย์บริการด้านการท่องเที่ยวในปัจจุบันบริเวณที่ทำการเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยก็เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการเป็นที่ตั้งของศูนย์บริการการท่องเที่ยว โดยภายในควรจัดให้มีแผนผังนามบัตรและเอกสารข้อมูลที่จูงใจและให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของทะเลน้อยและพื้นที่ใกล้เคียง รวมทั้งการให้บริการของท้องถิ่นของรัฐและเอกชน การเช่าเรือนำเที่ยวชมทะเลน้อย แหล่งขายของที่ระลึก และควรมีนิทรรศการแนะนำพื้นที่และประวัติความเป็นมาของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าและประวัติศาสตร์ของชุมชนทะเลน้อย สำหรับการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวทะเลน้อย ควรเน้นการสร้างภาพลักษณ์ของชุมชนประมงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว วิถีชีวิตชาวประมงท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่สมบูรณ์และประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น รูปแบบการท่องเที่ยวที่มีทั้งการท่องเที่ยวทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สามารถผสมผสานกันได้เป็นอย่างดี

- การจัดตั้งศูนย์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจุบันภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวทะเลน้อยที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ คือ การทำเครื่องมือจับสัตว์น้ำและการทำผลิตภัณฑ์จากกระดุกที่ทำกันมานับร้อยปี แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางอย่างขาดการดูแลเอาใจใส่และสืบทอด จนค่อยๆเลือนหายไปในปัจจุบัน เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ในการประมงที่ได้วิวัฒนาการจากธรรมชาติและวิธีจับสัตว์น้ำของชาวประมงในอดีต จึงควรมีการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นและผลิตผลจากภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้วจัดทำเป็นศูนย์เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังสืบทอดภูมิปัญญาดังกล่าวต่อไป โดยศูนย์ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนทะเลน้อย ควรตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ศูนย์หัตถกรรมชุมชนเดิมโดยอาศัยการร่วมมือร่วมแรงกันของชาวชุมชน เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมชุมชนทะเลน้อย

- การจัดเส้นทางท่องเที่ยวและระบบสัญจร เนื่องจากทะเลน้อยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับจังหวัดซึ่งในฤดูกาลท่องเที่ยว วันหยุด และช่วงที่มีเทศกาลงานประเพณีต่างๆ จะมีนักท่องเที่ยวมายังพื้นที่เป็นจำนวนมาก ในปัจจุบันยังไม่ได้มีการจัดระบบการสัญจรภายในชุมชน เพื่อลดปริมาณการจราจรที่คับคั่งในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวจำเป็นต้องกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับองค์ประกอบของชุมชนและจุดสนใจของการท่องเที่ยวต่างๆ โดยกำหนดให้รถทัศนาวจรขนาดใหญ่เข้ามาถึงพื้นที่ชุมชนได้ทางทางหลวงแผ่นดิน 4048 และไปสิ้นสุดที่พื้นที่จอดรถ และให้รถออกทางเส้นทางเดิมสำหรับรถที่เกินกว่า 4 ล้อ แต่สำหรับรถยนต์ส่วนบุคคลให้สามารถเดินทางโดยผ่านเส้นทางถนนแบ่งตำบลพนาสูง-ทะเลน้อยไปยังวัดทะเลน้อยได้แต่รถที่มีขนาดใหญ่จะต้องผ่านทางถนนหน้าโรงเรียน เนื่องจากถนนแบ่งตำบลเป็นถนนที่แคบและไม่มีไหล่ทาง ขณะเดียวกันควรสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยการเดินเท้าและจักรยานในเขตชุมชนและถนนเลียบริมทะเลน้อย โดยการจัดระบบเส้นทางจราจรหลักสำหรับรถยนต์เสียใหม่ และจัดพื้นที่บริเวณที่ทำการให้เป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการท่องเที่ยว โดยมีจุดประชาสัมพันธ์สำหรับนักท่องเที่ยวบริเวณศูนย์บริการการท่องเที่ยวทั้ง 2 แห่งพร้อมทั้งร้านค้าและร้านอาหารของที่ระลึกตลอดจนบริการให้เช่าจักรยานเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว โดยเสนอแนะเส้นทางท่องเที่ยวทะเลน้อยและพื้นที่โดยรอบ 3 เส้นทางดังนี้

- **เส้นทางที่ 1** ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 2 ชั่วโมง 30 นาที เป็นจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยว เริ่มจากจุดบริการนักท่องเที่ยวบริเวณที่ทำการเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ผ่านอ่าวเจ้าเข้าสู่คลองทะเลน้อยเพื่อชมสภาพชุมชนริมคลองทะเลน้อย ผ่านคลองบ้านบน เพื่อเข้าสู่คลองตะเคิงระหว่างเส้นทางจะผ่านชุมชนขนาดเล็กเป็นกลุ่มที่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณที่ลุ่มทะเลน้อย จากนั้นก็จะเข้าสู่ระบบนิเวศของพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์ของป่าเสม็ดขาวผืนใหญ่ ที่เป็นแหล่งทำรังของนกน้ำนานาชนิด แล้วจึงล่องเรือกลับเส้นทางเดิมออกสู่ทะเลน้อยชมดงบังชนิดต่างๆ และกลับสู่พื้นที่ชุมชนโดยสิ้นสุดการเดินทางทางน้ำที่ศูนย์ศึกษาธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมความรู้เกี่ยวกับนิเวศวิทยาของทะเลน้อยซึ่งเป็นสถานที่ที่น่าสนใจ จากนั้นนักท่องเที่ยวก็สามารถเปลี่ยนรูปแบบการเดินทางจากทางน้ำโดยการปั่นจักรยานเลียบริมทะเลน้อยและพื้นที่ชุมชน

- **เส้นทางที่ 2** ใช้เวลาเดินทางประมาณ 3 ชั่วโมง เริ่มจากศูนย์ศึกษาธรรมชาติแล่นเรือเข้ามาทางคลองบ้านบนผ่านพื้นที่ชุมชนทะเลน้อยชมสถาปัตยกรรมเรือนประมงพื้นถิ่นริมคลองทะเลน้อยและวิถีชีวิตชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ แล้วจึงออกสู่ทะเลน้อยทางอ่าวเจ้า เพื่อเข้าสู่คลองยวน เส้นทางนี้จะผ่านป่าเสม็ดขาวที่อุดมสมบูรณ์และที่ตั้งชุมชนในอดีตบริเวณบ้านกล้วย (ปากคลองยวน) จากนั้นจะออกสู่คลองปากประซึ่งเป็นคลองขนาดใหญ่และเป็นเส้นทางการค้า

ทางเรือที่สำคัญในอดีตเพื่อออกสู่ทะเลหลวงและชุมชนผู้พักอาศัยซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของฝูงควาย นานาชนิด แล้วต่อไปยังหน่วยพิทักษ์พันธุ์สัตว์ป่าแหลมดินซึ่งบริเวณนี้เป็นที่อยู่อาศัยของฝูงควาย ที่ชาวบ้านเลี้ยงแบบปล่อยให้หากินเองตามธรรมชาติ ซึ่งนักท่องเที่ยวโดยทั่วไปเรียก “ควายน้ำ” จากนั้นจึงเข้าสู่ทะเลน้อยโดยผ่านทางคลองบ้านกลาง ผ่านที่ตั้งชุมชนทะเลน้อยในระยะที่ 1 (บ้านกลาง) เข้าสู่ทะเลน้อยเพื่อชมความงามของดงดอกบัวและนกน้ำนานาชนิดแล้วกลับสู่พื้นที่ชุมชน

- **เส้นทางที่ 3** ใช้เวลาในการเดินทางไม่ต่ำกว่า 1 ชั่วโมงหรืออาจมากกว่าแล้ว

แต่ความพอใจของนักท่องเที่ยว เส้นทางนี้จะเจาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่นิยมการดูนกโดยเฉพาะ เนื่องจากเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวที่มีสิ่งน่าสนใจไม่หลากหลายเหมือนเส้นทางที่ 1 และเส้นทางที่ 2 จุดเริ่มต้นเริ่มจากท่าเรือน้ำที่ขุดออกสู่พื้นที่ทะเลน้อย ผ่านดงดอกบัว กระจูดหนู เพื่อไปยังพื้นที่อยู่อาศัยของนกน้ำนานาชนิดบริเวณควนขี้เสียน

- การแสดงป้าย สัญลักษณ์ เพื่อชี้ให้เห็นความสำคัญของสถานที่สำคัญในประวัติศาสตร์ ได้แก่ ที่ว่าการอำเภอทะเลน้อย ท่าเรือรับส่งสินค้า โดยอาจมีการแสดงที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอให้รู้ว่าเดิมพื้นที่ชุมชนทะเลน้อยมีความสำคัญอย่างไร โดยมีบทบาทในการเป็นจุดรวบรวมสินค้า ดังนั้นพื้นที่บริเวณสถานีสูบน้ำประปาซึ่งเป็นที่ตั้งของท่าเรือในอดีต ควรมีการปรับปรุงให้มีการใช้ประโยชน์มากขึ้น โดยปรับปรุงให้มีลักษณะเป็นท่าเรือรับส่งนักท่องเที่ยวชมทะเลน้อยไปพร้อมๆกับการปรับปรุงให้เป็นสถานที่ชมพระอาทิตย์ขึ้น ซึ่งยังเป็นการฟื้นฟูกิจกรรมการค้าเดิมบริเวณหัวเลี้ยวให้กลับมาคึกคักเช่นเดิม โดยการจัดพื้นที่บริเวณหัวเลี้ยวจนถึงวัดทะเลน้อย และพื้นที่ตลอดแนวทะเลน้อยเป็นสถานที่ขายอาหารและของที่ระลึกเพื่อจะเป็นการกระจายรายได้มาสู่คนทั้งชุมชนอย่างทั่วถึง

- การปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ริมทะเลน้อยให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจพร้อมทั้งสามารถใช้ในกิจกรรมได้เอนกประสงค์ทั้งกิจกรรมประเพณี นันทนาการชุมชน โดยแบ่งเป็นโซนสวนหย่อมและโซนจอดรถเพื่อให้ในอนาคตเมื่อมีโครงการศูนย์ศึกษาธรรมชาติทางด้านทิศเหนือเพื่อป้องกันปัญหาจะจากราจะเกิดขึ้นจึงควรจัดให้รถใหญ่จอดบริเวณใกล้ที่ทำการเขตห้ามล่าสัตว์ป่าในปัจจุบัน โดยลานจอดรถในปัจจุบันให้มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ดังภาพ

7.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่มีความอ่อนไหวต่อระบบนิเวศ
2. ควรมีการศึกษาความเชื่อมโยงของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่โดยรอบ